

Vernieuwende didactiek over Latijnse poëzie

Recensie

Kristien Hulstaert, Kobe Kennes en Dennis Lenders, *Verzen tot leven lezen. Over het lezen en beleven van Latijnse poëzie in de klas*, Didactica Classica Gandensia 52 (Gent: Scribis, 2019), 137pp. ISBN 978 90 736 2628 7¹.

Al enkele jaren houden twee kwesties lesgevers klassieke talen in de ban. Toen Yanick Maes in 2016 tijdens de nascholing 'Latijnse klanken in de klas' het onderwijsveld confronteerde met de foute gewoonte van het icterend lezen² van poëzie, bleef de vraag hoe de juiste manier van lezen te implementeren is in de lessen. En sinds Kristien Hulstaert in 2016 *Latijn: lezen zien begrijpen. De positionele methode in de klas*³ publiceerde, bleef nog hangende hoe die leesmethode kon worden doorgetrokken naar de lectuur van Latijnse poëzie. Op beide kwesties wil deze nieuwe publicatie een antwoord geven.

In een eerste deel legt Kristien Hulstaert uit hoe de positionele leesmethode toegepast kan worden op de lectuur van dactylische Latijnse poëzie. Fungeren in poëzie dezelfde woordgroepen als in proza? Ja, maar soms minder herkenbaar doordat bij voorzetselgroepen en bijzinnen het voorzetsel of voegwoord verderop in de woordgroep kan staan in plaats van in het begin ervan. Anderzijds is er, als opvallend structurerend element in poëzie, het frequente fenomeen van de 'omarmde woordgroepen', die meestal beginnen met een adjectief en eindigen met een substantief. Omarmende hyperbata krijgen zo een verrassend inhoudelijke functie, terwijl ze vroeger bijna uitsluitend stilistisch werden geïdentificeerd. En hoe zit het met de woordvolgorde: blijft het positionele patroon, dat de leerlingen kennen van het proza,

ook in poëtische teksten inzetbaar? Ja, maar niet zo prominent als in proza wegens vereisten van het metrum, klankeffecten en specifieke expressieve woordplaatsingen zoals omarmende hyperbata. Leerlingen kunnen dus hun expertise verder inzetten én uitbreiden, is de boodschap. En hoe zit het met de visuele en auditieve input? Zoals bij proza ligt de focus niet op vertalen maar op visualiseren (wat zie je?). Aandacht gaat bovendien naar het juist declameren van de verzen en dat houdt in dat het woordaccent de norm blijft zoals in proza; het icterend lezen (dat bij het declameren de metrische elementen als norm neemt) blijkt historisch gezien een relatief recente didactische traditie die de Latijnse verzen mismeestert. 'De ictus moet gezien worden als een onderliggend patroon dat richting geeft bij het schrijven van dactylische poëzie, niet bij de voordracht.' (p. 30) Metriek is in die zin vergelijkbaar met het bekijken van de achterkant van een borduurwerk. Blijft de vraag wat je er dan mee aan moet, met die metriek. Is het nog zinvol 'leren scanderen' in het leerplan op te nemen, als je het woordaccent als norm dient te nemen bij de voordracht van verzen? Waarom zou je je – in tijden van 'ontvetting' van de leerplannen – niet beperken tot de *clausula*⁴ van de hexameter (waar versritme en woordaccent gewoonlijk samenvallen)? Of waarom niet de uitleg geven over metriek en de ictussen aanbrengen zonder dat de leerlingen zelf moeten kunnen scanderen? Je kunt de pracht van een tapijttekening toch ook appreciëren zonder het technische vernuft van het weven te beheersen? Kobe Kennes zal hier verder in de bundel op inpikken...

Tussendoor illustreert Kristien Hulstaert de theoretische beschouwingen uitvoerig met inspirerende voorbeelden. Bovendien biedt ze een leerlijn die leerlingen de sprong van proza naar poëzie laat maken en hen stap voor stap poëzie leert lezen volgens de positionele methode. De behandeling sluit af met wenken voor poëtische beleving in de klas. En bijzonder dankbaar is al het bijhorende didactische materiaal op de rijk gestoffeerde website.

In een tweede deel focust Kobe Kennes op correcte Latijnse uitspraak en metriek. Homodynie en heterodynie, cesuur en verbinding, metrisch gemarkeerde positie, diaerese, *clausula brevis in longo*... het staat allemaal netjes uitgelegd. En ook bij hem een warm pleidooi om het woordaccent in poëzie te respecteren, tegelijk met het metrisch schema: '[De] ictus (slag, klopje) kunnen we ook gebruiken om de *principes*⁵ aan te duiden: tik de *principes* mee *pollice vel pede* (met de duim of met de voet) en zorg ervoor dat ook het woordaccent goed te horen is.' (p. 106) Wel, *the proof of the pudding is in the eating*. Daarom is het zo fijn dat er geluidsopnames (voordracht én zang) beschikbaar zijn op de site⁶. Maar wat blijkt: op de geluidsfragmenten is het woordaccent helemaal niet gerespecteerd bij de voordracht⁷. En de gezongen

fragmenten op de website zijn best leuk, maar dit zingen kan evenmin doorgaan voor een toepassing van de theoretische richtlijnen (nl. respecteren van het woordaccent bij voordracht van verzen). Vrijheid blijheid troef. Theorie en wenken staan hier ver af van de concrete praktijk – of er moet mij iets fundamenteels ontgaan.

Soms wordt het wel erg subtiel: 'Door de combinatie van verwachting en reële uitvoering, horen we zowel [ja zo staat het er echt] *Tityre-tupatulae* als *Tityretupatulae* als *Tityre-tu-patulae*' (p. 113). Overschat Kobe Kennes leerlingen en leerkrachten? Het is een indruk waar ik me moeilijk van kan ontdoen. Op p. 125 lezen we: 'Wanneer ze [nl. de leerlingen] het [universum van Ovidius] enkele maanden later verlaten via de grote poort van de *Metamorphoses*, zijn ze metrisch volleerd.' Gaat dit over huidige leerlingen? En op p. 127 luidt het: 'leerlingen moeten op basis van de voordracht door de leraar [het gaat uiteraard niet om icterend lezen] duidelijk het verschil kunnen waarnemen tussen korte en lange lettergrepen.' Gaat dit over huidige leerkrachten?

Maar het is Kobe Kennes onrecht aandoen enkel daarbij stil te staan. Beslist boeiend en overtuigend is zijn pleidooi om leestekens te weren in verzen. En zijn terechte pleidooi om in de uitspraak de lengte van de klinkers te respecteren (en uiteraard het woordaccent) noopt tot handboekenreeksen die ten behoeve van leerlingen én leerkrachten vanaf het eerste jaar de lengte van klinkers waar nodig aangeven alsook het woordaccent, zoals in de *Ars Legendi*-uitgaven in Vlaanderen. Ook Kobe Kennes biedt een leerlijn metriek die leerlingen inductief het metrisch systeem en de eigenheid van poëzie laat ontdekken. Die aanpak vraagt wel tijd: 'Op deze manier neemt het lezen van de vijf eerste verzen vlot een week in beslag' (p. 149), maar het blijkt – zo lezen we – te lonen. We laten de auteur het voordeel van de twijfel.

In een derde deel geeft Dennis Lenders een poëtische analyse van drie tekstfragmenten die vaak in de klas gelezen worden, ook hier met aandacht voor woordschikking en versstructuur. Knap is o.a. hoe hij duidelijk maakt dat Vergilius met 'Tityre', het eerste woord van zijn *Bucolica*, een hele beleidsverklaring meegeeft. Wel analyseert hij teksten woord per woord, dus volgens de strikt lineaire leesmethode, niet volgens de positionele methode, die leest per woordgroep. Dit lijkt toch een enigszins dissonant gegeven in deze bundel: als we historiserend horen te declameren, waarom dan een leesmethode blijven gebruiken die net minder aansluit bij de historische beleving? In geen enkele taal wordt woordje per woordje gelezen (behalve bij spellend lezen). Eindelijk waren we – dankzij het verfrissende positionele discours – verlost van deze

toch wat krampachtige aanpak en op dat vlak is het in het derde deel van de bundel terug naar af?

De klassieke teksten worden bij Kobe Kennes en Dennis Lenders zo luid de hemel ingeprezen (het is allemaal zo prachtig en fantastisch en schitterend en grandioos) dat het op den duur vermoeiend wordt. Als je betoog overtuigend genoeg is, kun je dat oordeel gerust aan de lezer overlaten. Zelfs wanneer Vergilius enkele muzikaal minder perfecte verzen schrijft, heeft hij dat uiteraard zo bedoeld... Het zal wellicht vooral de fans overtuigen.

Deze bundel roept veel vragen op, wat beslist een verdienste is. En ook wie de bepleite methoden niet onverkort wil volgen, kan heel wat opsteken van deze publicatie.

Koen Vandendriessche
koen.vandendriessche@gmail.com

Noten

¹ Het boek is te verkrijgen via de webshop van Uitgeverij Skribis: <https://www.skribis.be>.

² Icterend lezen van Latijnse poëzie komt neer op het beklemtonen van de *princeps*, de eerste lange lettergreep van elke voet, bij de voordracht.

³ HULSTAERT Kristien, *Latijn: lezen zien begrijpen. De positionele methode in de klas*, Didactica Classica Gandensia, 52 (Gent: Scribis, 2016). Zie mijn recensie in *Kleio*, 47 (2018), p. 142-144.

⁴ De *clausula* is het verseinde (de laatste twee voeten) van de hexameter.

⁵ De *princeps* is de eerste lange lettergreep van elke voet in de hexameter.

⁶ www.kdg.be/latijn-lezen

⁷ Bij *Ode*, l.1 bijvoorbeeld is te horen: *tú ne quaésierís scire nefás (...)/finem dí dederínt Leúconoé...* Is dat nu niet precies wat we icterend lezen noemen?! En dit zijn heus geen uitzonderingen. En waar meegeklopt wordt met het metrum, wordt nu eens het woordaccent gerespecteerd, dan weer icterend gelezen. Zo bijvoorbeeld klinkt *Metamorphoses*, IV.96 over Pyramus & Thisbe: *audácem* (dit lukt nog) *faciébat* (hier valt woordaccent en ictus samen) *amór* (maar hier loopt het al mis met het woordaccent), zo ook horen we *caéde leaéna boúm* en *dépositúra sitím*. Dat toont vooral aan welke sterke vorm van dissociatie er optreedt als je woordaccent én metrisch schema tegelijkertijd hoorbaar wil maken, zelfs voor een leerkracht die er zijn expertise van heeft gemaakt.

